

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Törvényjavaslat a gymnáziumi és reáliskolai oktatásról.

A vallás- és közoktatási miniszter — a mint az közönségesen tudva van — beterjesztette a törvényjavaslatot a gymnáziumi és reáliskolai oktatás rendezése tárgyában az országos képviselőházhoz. A javaslat 6 fejezetre oszlik.

I. fejezet. Osztályozás, azaz minő középiskolák felett bir az állam részint rendelkezési, és közvetlen vezetési, részint felügyeleti és főfelügyeleti joggal. (1—3. §.)

II. fejezet. Az állam rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló gymnáziumok és reáliskolák szervezete. (4—38. §.)

III. fejezet. Ugyanazon középiskolák közigazgatása. (39—57. §.)

IV. fejezet. Az érettségi vizsgálatokról az állam rendelkezése és közvetlen vezetése alatti középiskolákban. (58—61. §.)

V. fejezet. A hitfelekezetek, hatóságok, községek, magánosok és társulatok által fentartott nyilvános gymnáziumok- és reáliskolákról. (62—85. §.)

VI. fejezet. Magán-gymnáziumok és reáliskolák. (86—94. §.) A 26 lapra terjedő munkálatból a törvényjavaslat szövege 17 lapot foglal el, a többi indokolás.

A mi hazai viszonyaink között, a középtanodai oktatást szabályozó országos törvény megalkotása igen nagy fontossággal bírván: kísérsük meg elsőben is azon általános szempontokat vagy elveket kiemelni, melyek mulhatlanul figyelembe vételt igényelnek s a melyek biztosíthatják e nagy horderejű kérdés szerencsés és sikeres megoldását s a melyek mint criteriumok határozzák meg és döntik el az üggyre vonatkozó javaslatnak is értékét és becsét.

1-ső főszempont, hogy a tanügy mezején észlelhető és kétségtelenül létező történelmi fejlődés s annak folyamában képződött és szerzett törté-

nelmi jogok, kellő tiszteletben és érvényben tartassanak. Mindenki előtt tudva van, hogy hazánkban a tanügy terén a felekezetek s ezek között épen a protestáns felekezet kezdettől fogva hatalmas tényezők voltak, a mit még a törvényjavaslat indokolása is kiemelni látszik, midőn olvassuk: „Nem lehet tagadni, hogy az állam után az autonóm egyházak a legtekintélyesebb iskolatartó testületek. Az egyház földjéről hajtott ki eredetileg is az iskola s e hagyományos kapcsolat a kettő közt ma is sok tekintetben fennáll. Magyarországon a kath. egyház volt az első iskolaállító a kereszténység ide behozatalával egy idejüleg s a protestáns egyház mióta csak fennáll, mindig fősúlyt helyezett iskoáira. A népoktatásügy még ma is túlnyomólag a felekezetek kezében van. A középiskolai oktatás is igen nagy részt felekezeti jelleggel bir még hazánkban. — A tanulmányi alapból fentartott, de tényleg kath. jellegű és a szerzetesrendiek által ellátott iskolákhoz képest, a tisztán állami gymnáziumok elenyészően csekély számmal állanak fen az állam rendelkezése s a közoktatási kormány közvetlen vezetése alatt álló iskolaszervezetben. S ez állami csoporttal szemben az autonóm egyházak jelesen a protestánsok középiskolái szintén tekintélyes csoportot képviselnek, mind számban, mind súlyban. Fentartásuk, fejlesztésük nemesak azért fontos, mert a különben az állam vállaira háramlendő tehernek egy igen tekintélyes részét viselik, hanem azért is, mert ha valahol, a közoktatás terén üdvös a verseny, az egyes irányok egyéni fejlődése, a decentralisatio.“

Bizonyára nem az esetlegesség szüleménye, hogy a protestáns egyház jelenleg 30 fő- 27 nem teljes gymnáziumot tart fen. Ezekon kívül van még 13 hittani intézete, ugyanannyi tanítóképezdeje és 6 jogakadémiája.*) Mindezen tanintézeteket önerejéből az állam legkisebb terhelteése nélkül

*) Lásd a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatásról szóló 8-ik jelentését. Budapest, 1880. 598—600 lap.

tartja fenn. Ezen iskolák fényes tanubizonyságai azon öntudatos tevékenységnek, melyet az egyetemes protestáns egyház a tanügy terén kifejtett és megvalósított; vérrel szerzett szent örökségek azok, melyekre netalán létező gyengeségek és fogyatkozásaik mellett is teljes önérettel tekinthetünk, mert nagy kötelességet teljesítettek s kétségtelen érdemök van nemcsak prot. egyházi, de magyar nemzetiségi tekintetben is. Ekképen a protestáns egyház igazolta, hogy azon jogát, mely szerint békekötések s az ezek alapján becikkelyezett országos törvények biztosították számára az iskolák fentartását s az azok feletti szabad és kizárólagos intézkedést érvényesíteni és hasznosítani tudta s nem volt áldozat nagy és drága, melyet ez érdemben meg ne hozott volna. — Ezen tények s történelmi jogok a középtanodai országos törvény megalkotásánál tehát nem ignorálhatók, hacsak jogfosztás nem szándékolatik elkövetetni.

2-szor. Figyelembe veendő a törvény alkotásánál, hogy a köznevelés és oktatás felvirágoztatásának, a tanügy helyes és igazságos rendezésének nemcsak azon egyetlen útja és módja van, hogy az állam vegye kezébe egészen az iskolaügyet, s mindenütt közvetlen az intézkedjék, sőt e téren is nagyon káros és veszélyes e monopólium; ennél fogva a középtanodai oktatásra vonatkozó törvénynek csak annyira kell kiterjeszkedni, hogy az állam főfelügyeleti és ellenőrzési jogai biztosítva legyenek, tehát szabad mozgathatási tért kell engedni az iskolaügy mezején; a szabadság a valódi éltetője az iskolák felvirágoztatásának.

3-szor. A mi hazai viszonyaink között, a középtanodai oktatásügy igazságos és méltányos rendezését multhatatlanul előzze meg a felekezetek teljes vallásszabadságának és egyenjogúságának életbeléptetése. Mig az testet nem ölt, mig uralgó egyház létezik tényleg, mely hatalmas intéző karjait társadalmi életünk minden rétegébe a törvényhozás asztalától kezdve kiterjesztheti, addig helyesen, igazságosan és minden sérelem nélkül ez a kérdés meg nem oldható.

Tóth Sámuel.

(Folyt. köv.)

Egyházmegyei gyűlést megnyitó beszéd,

a béks-bánáti ref. egyházmegye 1880. márcz. 16-án H.-M.-Vásárhelyen tartott közgyűlésén.

Méltóságos gróf. s. gondnok ur!

Nagytisztelétű egyházmegyei közgyűlés!

Csaknem egy év lefolyása után ismét összehozott bennünket az isteni gondviselés és tisztünk, feladatunk kötelessége, hogy itt, ez egyházmegyei közgyűlésen, egyházi

életünk ezen központján, megújulást nyerjünk s a kölcsönös hatás által itten nyert s a szívek és lelkek egyesült világánál felösmert áldásokat, Isten segedelméből új erővel vigyük innen szét, egyházi életünk szervezetében. Legyenek azért általam üdvözölve, mélyen tisztelt mélt. s. gondnok ur, a nagy. és tek. tanácsbíró urak, az egyházak küldöttei, a közgyűlés tagjai, legyenek üdvözölve a viszontlátás örömeinek s az egy ugyanazon zászló alatt egy célra hívott összeköttetésnek érzetében.

Egy év rövid idő az általunk sáfárolt ügy életében, de elég hosszú, ha tekintjük a minden nappal meg-megújuló kötelesség terhét, s elég hosszú különösen arra nézve, hogy mulasztásai által évekre kiható károkat valljunk!

Epen ezért, ha visszatekintésünkben a haladásnak nagy mérvével találkozánk is, nem lehetne azt a jövő feladatához mérten túlbecsülnünk, de a legkisebb fokú haladást sem lehet — tekintve annak a jövőre kiható voltát — kicsinyelünk; a netalán tapasztalt mulasztások ellenében pedig a hatni és alkotni akarás komoly elhatározásával kell föllépünk!

Milyen képet tár elénk ezen egyházmegye szellemi és anyagi helyzete? erre nézve majd lesz szerencsém a gyűlés folyamán úgy általános jelentésben, mint a can. vizsg. jegyzőkönyvekben megtenni előterjesztéseimet.

Azonban nem lehet, hogy néhány kiválóbb jelenségekre, főladatokra már előre is különösebben fel ne hívjam a nt. egyházmegyei közgyűlés nagybecsű figyelmét.

Egy az egyetemes magyar ref. egyházat s ennek kultur missióját közelebről érdeklő ügy, a *közoktatás* és *köznevelés* szervezeti ügye vár — mint ez mindnyájunk előtt ismeretes — elintézésre. Mindenek előtt elismeréssel tartozunk azon tudós és buzgó férfiaknak, kik e nagy fontosságú ügyet tehetségök és jóakaratok gondjaiba vették, s működésük által előkészítették megkönnyítették, a megoldásnak sok kedvezőtlen körülmények miatt igen nehézé vált útját. Ez ügy egyik tárgya lesz egyházmegyei tanácskozásunknak, hogy arra nézve a mi különleges s általunk másoknál közvetlenebbül ismert viszonyainkból kifolyó észrevételeinket, módosító javaslatainkat megtegyük, méltányos óhajtásainkat nyilvánítsuk.

Nem lehet azonban már itt ki nem jelentenem, hogy ha azon méltánytalan indokolások nagy részének intézményeinket kicsinylően elítélő voltáról vonunk következtetést, melyekkel a prot. közoktatási ügy emelésének szükségese volta a prot. iskolák elmaradottságára, szomorú helyzetére túl az elégen való s azok minden áldásait elfeledő hivatkozás mellett, sokak által illusztráltatott, ha mondom ezekből vonunk következtetést, úgy részünkre semmi elismerést sem, támogatást pedig alig lehet reménylenünk azok részéről, kiknek első sorú feladatuk a közoktatásügy emelését még anyagi támogatással is segíteni s kiktől ezt méltán megvárhatnók. Igen, méltán megvárhatnók, mert ezt követeli is az igazságnak soha feledni nem tudó szelleme.

De miután a tudományosság és műveltség terjedése biztosításának nem lehet elve, a létező ily intézeteket fenntartó testületek buzgó igyekezetének, az anyagi kedvezőtlen körülmények bilincsei között, hogy úgy szóljak vergődésben hagyása, hanem az a kötelessége és érdeke, hogy annak kötelekeit megoldja és buzgó igyekezetét a közös

czélra előhaladni segítse: ennél fogva szerény nézetem nagyt. egyházmegyei közgyűlés az, hogy nekünk jogosan lehet és kell szükségeseknek ítélt középiskoláink állami méltányos segélyezését kérve sürgetni; igen, jogunk van ehhez nekünk, kik egyenként, mint testületeinkben, még iskoláink vagyoni után is tetemes összeggel járulunk az állam fentartásához! — Jogunk van ehhez nekünk, kik protestáns önérzettel hivatkozhatunk iskoláink tudományos és művelődési hivatásaira; ezt zengik vissza az időknek bérczei, a századok, már oly időkől, mikor azon elem, mely ma jogosult kicsinyléssel vél a prot. iskolák elmaradottságára mutathatni, az iskolai intézmények hatásának általánosítására, azoknak magyar szellemű fejlesztésére, ennek szükségére s a tudományosságnak önerején való nehéz, de dicső ápolására még gondolni sem tudott!

Nem nagy dicsőség a multak babérait való hivatkozás, de az önérzetnek meg van a maga követelménye s nem lehet, nagyt. egyházmegyei közgyűlés! nem lehet ezeket hallgatással mellőznünk, hiszen ha mi nem szólunk, a kövek fognának kiáltani. Iskoláink kövei, melyeknek mindegyike egy-egy tiltakozás ama kicsinylés ellen, melyeknek mindegyike egy-egy tanú a prot. áldozatkészségnek sokszor verjétkes küzdelmü, de mindig áldásos munkái mellett!

A másik ügy, melyre a nagyt. egyházmegyei közgyűlés figyelmét különösebben felhívni bátorodom: a *domesztika* ügy. Kétségtelenül örvedetes jelenség egyházmegyénkben az adakozási szellemnek, a munkás szervezet gyakorlásának a mostoha idők mellett is terjedése. Mig az elismerés mély érzetében hajlik meg lelkünk a könyörület szívek adományozásai előtt, melyeket szerencsétlen egyházaink és ezek hivatalnokai javára áldozatul hozni buzgólkodtak, egyszer mind fölemeli lelkünket a remény és bizalom, hogy a munkás szeretetnek még több és kedvező körülmények között még fokozódó áldásait s nemcsak a szomorú csapások által parancsolt alkotásait engedni meglátnunk az isteni kegyelem, az ő szent lelkének szépre, jóra, nemesre vezérlő világánál!

Csak egyházmegyénkben is oly sok szegény egyház és szétszórva élő hitrokon várja a segélyt, kik Isten után — a mai viszonyok között — egyedül csak reánk vethetik szemüket! Meg kell kezdenünk, nt. e.-megyei közgyűlés, az ily célú közpénztár alkotását és pedig az önkéntes adakozás forrásából. Legyen e kezdet bármily csekély, az már kezdet, az már alap, melyen idővel református egyházaink virágzása fog kifejlődni. De kezdenünk kell, kinek-kinek, mint tehetségei és körülményei engedik és parancsolják. Nem lehet, hogy egyházközseinkben ne lehessen, ha csak fillérek is gyűjteni e célra; hiszen tudnunk kell mindnyájunknak, hogy szegény hitfeleink támogatása tekintetében más fundamentomot sehol sem találunk, mint azt, melyet áldott emlékezetű atyáink példaadólag vetettek s ez az önfentartás másokat is megáldani képes erejének kifejtése! Ragadjuk meg mi lelkészek s általában az egyházak előjárói a kezdeményezést s midőn tapasztaljuk, mint hozza elő népünk a segély filléreit ott, hol annak szükségét látja, ne mulasztjuk el figyelmét felhívni azok érdekeire is, kiket nem ugyan egy lesújtott szerencsétlenség csapása, de a folyton meglevő anyagi szükségnek a megszabadulás reménye nélkül leverő helyzete, a mi támogatásunkra, a mi

segélyünkre utal; s kérdem, lehet-e egy-egy szebb tisztünk, mint bányászai lenni a legnemesebb kincseket termő aknáknak, a szíveknek, hogy azok utain a könyörület áldásait fölkeresve, előhozva, fölhasználjuk azokat, Isten országának, kellő sikerrel csak így munkálható terjesztésére. Elég lesz egyelőre saját egyházmegyénk szoritkozni, van itt építeni, segíteni való elég s ha az ügy egyetemessé válik, lesz idő és alkalom a szükségesnek mutatkozható beolvasásra.

Van még egy feladatunk a sok között, mely közelebbi intézkedésre hív bennünket. — Örvedetes tapasztalásunk mindnyájunknak, kiknek alkalmunk van a néppel közelebbről érintkezni, hogy mennyire ébred népünkben a vallásos olvasmányok iránti érdeklődés; meggyőzhetett erről bennünket a „Téli Ujság“ elterjedt volta. Ez érdeklődést felhívásnak kell vennünk arra nézve, hogy a vallásos olvasmányokat szomjúhozó lelkeknek több-több táplálékot adni igyekezzünk. De más tekintetben is nagyon itt van az ideje annak, hogy egy vallásos olvasmányokat olcsón terjesztő társulat létesítésén munkálkodjunk. A vallásos műveltség legáldásosabb fénye a lélek világának s ennek fejlesztése legbiztosabb kulcsa a munkás szeretet kincseit termő szívek megnyitásának. E társulat létesítése ugyan első sorban a lelkeszi értekezlet tiszte, de jelezni kívánom ezt ez alkalommal, mint oly ügyet, mely méltó, hogy a nagyt. egyházmegye nagy erkölcsi súlylyal bíró támogatásában részesítessék.

Midőn ezekre s általában a tárgyalandó ügyekre a nt. egyházmegyei közgyűlés nagybecsű figyelmét felhívni bátorodom, ismételve kifejezem őszinte üdvözetemet, magamat mélt. gróf s.-gondnok úr s a nagyt. egyházmegye jóindulataiba ajánlom, s az egyházmegyei közgyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

Szabó János,
esperes.

A felső szabolcsi ref. egyházmegye véleménye a Molnár Aladár által készített „Közoktatási szabályzat“ ra.

Olvastatott s tárgyalatott a köznevelés, közoktatás tárgyában véleményadás végett kinevezett küldöttség következő jelentése: „Javaslatétel végett kinevezett küldöttség által egész terjedelmében felolvasatott a Molnár Aladár által készített, a konventi bizottság szövegezése szerint a konvent által általánosságban elfogadott, véleményezés végett az egyes egyházmegyékhez leküldött: „Köznevelés és közoktatás szervezetének szabályzata a magyar reformált egyházba.“

A küldöttség tekintve, hogy vallásunk, egyházszerzetünk, sőt még cultusunk is bizonyos fokú fejlettséget feltételez; tekintve, hogy egyházunk aaptanai közt leginkább kiemelkedik a tanítás elve, Krisztusnak ezen utasítása szerint: „Elmenvén tanítsatok minden népeket,“ és hogy önkormányzati intézményeink minden egyháztagtól értelmi fejlettséget kívánnak; tekintve, hogy ha ma, s még inkább a jövőben az értelemnek helyes irányban való fejlesztésére s a tudományok szabadelvű irányban való fejlesztésére alkalmas iskolákat akarunk állítani és fentartani, nekünk, kik mint e téren eddig is századokon át irányadók, zászlóvivők valánk: úgy ezután is a legmagasabb cél kell iskolánk elébe irni, ha azt talán ma vagy holnap nem va-

lósíthatjuk is; tekintve, hogy e „szabályzat“ mindezen a magyar ref. egyházunk dicsőséges multjához méltó, mind jövő missióját hiven jelző eszközöket és módokat magában foglalja, s az abban előirt iskolai nevelés által a humanismus, a nemzeti s általános emberi művelődés emelésére is a legbiztosabb utat mutatja s módokat szolgáltatja: küldöttség e munkálatot általánosságban elfogadja s csakis néhány elvi jelentőségű megjegyzést kíván arra tenni. — Ezen megjegyzéseink a következők: Az I-ső, II-dik, III-ik fejezetben gyakran hivatkozik az esperesre oly formán, mintha ő bizonyos dolgokban önként és szabadon saját felelősségére, egyedül e szabályzat által adandó jogánál fogva intézkedhetnék; holott a mi képviselői alapra fektetett egyházszervezetünk s rendtartásainknál fogva az esperes az egyházmegye határozatainak végrehajtója, vagy legfeljebb egyes esetekben utólagos jóváhagyás melletti felelősség terhe alatt intézkedő tisztviselője; s tetteit az egyházmegye elbírálja, helybenhagyhatja vagy elvetethi. Ebből folyólag az ilyen kifejezés: „Az esperes jóváhagyásával“ (I. fejezet 11. §.) így módosítandó: „Az egyházmegye jóváhagyásával;“ „rendtartás stb. állapítja meg az esperes jóváhagyásával“ e helyett: „Az egyházmegye jóváhagyásával“ (II. fejezet 22. §.), „az esperes adhat engedélyt,“ e helyett: „egyházmegye adhat“ irandó (III. fejezet 28. §.) stb. Általában: fentebbi indokok mellett „az esperes“ helyett „az egyházmegye“ írását javasoljuk, vagy pedig ezen körülírást: „Az esperes az egyházmegye jóváhagyása reményében;“ valamint a püspök helyett „egyházkerület“ (III. fej. 54. §.), vagy: „A püspök az egyházkerület jóváhagyása reményében;“ kivéve a nagyon jelentéktelen, egyes személyeket illető panaszokat, sérelmeket stb. Megjegyezni kívánjuk, az első fej. 12. §-ánál, hogy e helyett: „tompá elméjük“ stb. ezt javasoljuk: „az orvosilag megvizsgált bárgyúnak vagy hülyének nyilvánított;“ nehogy rest, roszakaratú tanítók s kötelességeiket felfogni nem képes szülék — mert ilyenek mindkét részről mindig vannak — az iskolai hatóságokkal szemben oly sűrűn hivatkozzanak a „hülyeség s tompa elméjüsigre,“ mint az napjainkban is mindenik részről, fájdalom! oly gyakran történik. A III. fej. 23. §-hoz, a hol a büntetésről van szó, ehhez: 2, 4, 6 frt hozzáteendő „esetleg magasabb s szigorúbb büntetés is alkalmazandó.“ A 71. §-nál, hol az kivántatik, hogy a tanítóul alkalmazott lelkész is tanítói vizsgát tegyen, észrevételünk ez: „a mennyiben a prot. fogalom szerint a ref. lelkész a szó szoros értelmében tanító, bár mint ilyen inkább a felnöttek tanítója, szellemi vezére s irányadója és lelki gondozója; s a mennyiben a ref. papnöveldékben a növendékek a nevelés-oktatástan elméleti s gyakorlati részében képeztetnek s a neveléstanból minden lelkész-képességi vizsgára jelentkező ifju bizonyítványt felmutatni köteles: a diplomatikus lelkész a külön tanítói vizsgakötelezettsége alól oldoztassék fel.“ A 72. §-nál mint iskolai ügyben legfelsőbb fórum „az országos egyházi főtanács“ szerepel. — Azon indoknál fogva, melyet egyházmegyénk a zsinati előmunkálatokra adott véleménye alkalmával nyilvánított az 1879. jun. 12-én tartott egyházmegyei gyűlésen, hogy t. i. egy ily messzeható horderővel bíró, az egyházi önkormányzatra kiszámíthatlan veszedelmeket hozható testületet el nem ismer s bár nevelés-oktatási ügyben, hogy az or-

szágban létező ref. tanintézetek egyöntetisége eszközöltethessék, egy egyetemes bizottmányt szükségesnek tart is: e célra kielégítőnek véli az egyetemes tanügyi bizottságot, e cím és hatáskör irandó a 81. és 119. §§-nál is. Az 58. és 75. §§. 5. pontja a tanítók hívását tárgyalja. E tárgynál a következő módosításokat és eljárást véli a küldöttség szükségesnek: 1. A rendes tanítót választja azon egyházi közgyűlés, mely a lelkészválasztásra jogosított; 2. ideiglenes tanítót az esperes alkalmaz; 3. az állandósított segéd-tanítót az 1. szám alatt körvonalozott egyházi közgyűlés választja a rendes tanítókra vonatkozó szabályok megtartásával; 4. ideiglenes segéd-tanítót az esperes rendel, az egyházmegye utólagos jóváhagyása mellett. — A III. rész I. II. fejezetében körvonalozott gymnáziumok s reáliskolákra vonatkozó meghatározásokat s különböztetéseket küldöttség oly irány mellett, minőt a 119—159. §§. kijelölnek, nem helyeselheti; mert paedagogiai igazság, hogy a kiben valaminek csirája, magva, kiben valamire hajlam, mondjuk ki: képesség, tehetség nincs, azt arra megtanítani, azt abból kifejtetni nem lehet, hogy pedig 8—10 éves korban vajjon a reál vagy humán tárgyak iránti tehetség s hajlam van-e meg valamely gyermekben, azt megmondani, kiérezni a tehetségek ily fejletlen nyilatkozására nem jutott korában még egyáltalában lehetetlen. Inn n van, hogy a mai határozott, mereven elkülönözött irány és rendszerek mellett oly sok szüle csalatkozik gyermekében s oly sok gyermek lesz az idő előtti, erőszakolt pályaválasztás miatt örökre, egy egész életre szerencsétlenné; mert reáliskolából gymnáziumba és viszont, tetemes idő- és költségpazarlás nélkül átlépni nem lehet. Mindezeknél fogva: a négy alsó osztályt (reál és human) egyöntetűvé tenni javasoljuk, már csak azért is, mert akkor t. i. a negyedik osztály bevégzésénél (13—15 éves korban) mind a tehetségek, mind a hajlam határozottabb irányt és alakot öltenek. A görög nyelv elemeit csakis a két legfelsőbb osztályra javasoljuk szoritani; azt azonban megengedjük, hogy egyelőre még a latin az egyöntetű négy alsó osztályban is egy rendes vagy legalább egy magántanár által taníthatassék, tehát javasoljuk, hogy az V-ik osztálynál vegyen a nevelés human és reál irányt; vagyis különíttessék gymnázium s reáliskolára a középiskola; az egyöntetű négy alsó osztályban a mai reáliskolákban elfogadott irányt javasoljuk érvényre emelni.

A 177. §-ban „országos főtanács“ stb. helyett: „egyetemes tanügyi bizottság által választott tanfelügyelőt“ javasolunk itt írni. A 182. §-nál tandíjat, tanárok fizetését illetőleg ily módosítást óhajtunk: „A tandíjakat, tanári fizetést, iskolaszék javaslata alapján az egyházkerület állapítja meg; valamint a magánvizsgák díját is, mely egy évi tandíjnál magasabb nem lehet.“ Általában az f) pont alattiakat az egyházkerület által javasoljuk elintézendőknek, mint pl. az iskolaépületek fentartása, felszerelése, tanárok választása stb. Határozottan megjegyezni és kiemelni javasoljuk, hogy a hol elemi közös és állami középiskolák vannak, mindott a hitoktatással megbízott egyén díjazása az országos közoktatás-nevelési alpból (fundus studiorum) az illető egyházi főhatóság javaslatára eszközöltessék. (Határozat.) Küldöttség munkálatát egyházmegyénk magáévé teszi s a főtiszteletű egyházkerületi gyűlésre felterjeszteni határozza; erkölcsi kötelességének ismervén egyszersmind Molnár Ala-

dárnak ezen szakavat: tságról s reformált egyházunk iránt való buzgó szeretetről tanuskodó s a reform. tanügy történetében korszakot jelző munkálatáért köszönetét kifejezni.

Közli:

Görömbei Péter.

A domesztikáról.

Czelder Márton a „M. Prot. Figyelő“ szerkesztője lapjából az elmúlt évben egy külön lenyomatot adott ki, szólván lelkesen és buzdítva azon, már több mint 20 év óta folyton kísértő, de reánk ref. protestánsokra, még ma is csak létesítendő eszmének, az egyetemes közpénztár eszméjének felkarolására.

Czikkében futó pillantást vet egyházi életünk közel multjára. Fájó szívvel néz vissza az elmúlt s felhasználatlanul elszalasztott kedvező időkre s constatálja a tényt hogy ma, ezer nyomorral küzdve, hasonlíthatatlanul nyomasztóbb viszonyok közt lesz kénytelen egyházunk ismét felvenni az eszmét. létesíteni a közpénztárt, hogy megmenthesse, a mi még megmenthető.

Kedvezőtlenebb, nyomasztóbb viszonyok között élünk ma, mondja Czelder, mint éltünk csak 10—20 évvel előbb is. A prot. egyház egyeteme ma már nem oly buzgó mint volt; ma már nem az egyház a minden, nem ebben összpontosul a hívek részéről mindazon vágy s jogos remény, melyek a magyar haza s egyetemes szabadság érdekében s diadaláért emelkedhetnek; az anyagelvűség vesz erőt mindenben; az egyház és vallás szeretete kiirtva a keblekből s az erkölcsi nihilisztikus irány miatt, a buzgóságban megrestültünk s egyetemes, nagyobb mérvű áldozattételeket kívánó inézmények létesítéséhez nehezen fogunk.

Pedig valamit tenni kell, mert egyházunk harmada vagy negyede pusztulásnak indult; ezek segítség nélkül vallási s nemzeti fenmaradásunk nagy kárára menthetetlenül elvesznek. Ezt engedni nem szabad. A tervezgetés és számitások teréről le kell lépni; nem szabad várunk, míg majd a konvent által megbízott küldöttség elkészül az adatok gyűjtésével, mert ez hosszadalmas munka. A tervezgetés, adatgyűjtés csak elodázása a dolognak. 1860 ban is ezen bukott meg az eszme. — Kövessük lutheránus atyánkfiait. Ezek nem tervezgettek, hanem cselekedtek s ime 18 év alatt csaknem egy negyed milliót gyűjtöttek össze, melynek $\frac{2}{3}$ -át kiosztva, $\frac{1}{3}$ -át tőkésíték.

Mily csekélység ev. testvéreink áldozatához képest a *tiszántúli egyházkerület* 40—50 ezer frtja.*) S hol állhatnánk 1860. óta, ha mi is ugy teszünk vala, mint ők tevénék? — Ne várjuk hát most sem a bizottsági munkálatot; fogjunk a munkához rögtön; kezdjük meg a gyűjtést, mi lelkészek, gyűjtsünk egyházanként annyi fél vagy egész krajczárt, a hány lélek egyházunkban lakik s munkálkodásunk haszna — az irás szavai szerint — bizonyosan reánk fog térni.

Igy Czelder Márton. — Lelkes szavai felhangzottak. Vajjon ugy fognak e elhangzani, mint már oly sokaké elhangzott ezen oly nemes és közhasznú intézmény mellett? — Lesz-e eredménye, megindulunk-e, megmozdulunk-e nógatására?

Bizony itt volna az ideje! Itt volna az ideje mind annak, hogy segítsünk már magunkon, mind annak, hogy elvalahára komolyan munkába vegyük a közpénztár létesítését.

Égészen más és mellékes kérdés az, hogy vajjon alkalmas idő-e ez a közpénztár létesítésére. Ma nem élünk kedvezőbb időket, mint éltünk néhány évvel előbb; egyházi élet tekintetében pedig tagadhatatlanul sok bajunk van, melyen segíteni kell.

De engedjenek meg nekem — ha sokakkal ellentétben, én azt a sokszor emlegetett közelmultat nem tartom

*) Azonban legkevésbé sem kicsinylendő ez 50 ezer forint. Ha az öt ref. egyházkerület ehez aránylag munkált volna, az evangélikus testvérek $\frac{1}{4}$ millióját körülbelül elérte volna az.

olyannak, mely alkalmasabb lett volna a közpénztár létesítésére, mint a mai. A sokszor emlegetett *Pátens* kora, az akkor tapasztalt, de oly hamar lelohadt, vagy más térre vont lelkesedés, nem szülhetett anyagi előhaladást, mert az nem a *tetteknek*, hanem a *szavaknak* kora volt. Nagyon hamar jött rá 1860—1861. A politikai szabadság első derüje álomként seperte el ama lelkesedést, azt az elsőt, azt, a mi a politikai szabadságot hozta meg szárnyain. — Ki csodálná, hogy ama sötét elnyomatás korszakában ezer keserves fájdalom gyülvén halomra a honfi kebelben, midőn lehulltak a bilincsek a visszafojtott fájdalmas érzések utat törtek a honfi ajkakon át s a szó folyt mint az áradat, s a beszéd árja, mint egy zúgó folyam tört elő s az egyházi cselekvés teréről a politikai szóharcz sivar terére sodorta a szerepelni vágyó elemeket.

Meddővé lett reánk nézve 1867 is. Nekünk nem kedvezett, bár kedvezni ígérkezett. Az állami mindenhatóság eszméje ekkor kezdett köztünk hazafiúi szempontból is felkarolhatni s voltak sokan, kiket egészen magával ragadott a jogállam s attól várták bajaink orvoslását, helyzetünk javítását. *A vallásos hazafi nem összpontosít többé azon nemes vágyakat és reményeket, melyek kebelét jogosan dobogtatták az egyház eszméjében*; elhagyta emezt s várt mindent az államtól. S volt-e protestáns, ki egyházi tekintetben ne várta s remélte volna egyházunkra nézve legalább a méltányosságot, az igazságot?

Mily rövid idő, alig egy évtized meggyőzhetett róla mindenkit, mit lehet várni egyházi tekintetben az állami igazságtól. Meggyőzött róla, hogy az, mi az államnak van, magának nem elég; hogy az óriási mérvben emelkedett adóztatás mellett is, folytonosan deficizzel kell annak küzdenie, ugy annyira, hogy miatta az a morzsalék is, mely a gazdagnak látszó asztalról *államsegély* czímen, segélyünkre hullott, az a néhány ezer forint is évről-évre fogy. Balgatság volna azt várunk, hogy fogyás után még nőni fog, mint a hold szokott.

Lehetnek azonban, kik azt mondják, hogy annak, miszerint az államhoz kötött reményeinkben megcsalódnak, magunk vagyunk okai. Nem kellett volna ellenzékeskednünk, támogatnunk kellett volna a 67-es új magyar kormányt, melynek oly hatalmas tényezői protestáns előkelőink valának. De mily kis töredéke volt a honi protestánsoknak az, mely a 67-es kormánnyal népiskolái s autonómiaja védelmében ellenkezésbe jött. Vajjon ma 1880-ban van-e. lehet-e több bizalma a prot. egyháznak a kormányhoz; változott-e a helyzet, daczára annak, hogy most — a mi 67 óta nem történt — 3 főgondnok ül miniszteri széket; szaporodott-e azért az állami hatalom prot. tisztelőinek száma? Tett-e a kormány 67 óta valamit, mivel a protestánsokat magához édesgette volna, valami olyat, miből irántunk igazságosságát vehetnők észre. Bizony el lehet mondanunk, hogy azt már még azok is, kik az 1870—72-iki időszakban „*Róma locuta est*“ s több oly cikket irtak, s melyekben egyenesen s határozottan szemrehányást tettek a bizalmatlankodásért s kik vakságnak tartották akkori időben a debreczeni egyházpolitikát: meggyőződve várakozásuk s reményeik hiábavalóságán, Thun korszakához hasonlítják a magyar kormánynak egyházunk iránti mai magaviseletét.

Megengedem, hogy hibázott az egyház egy része akkor, midőn a kormány egyházpolitikájának ellenszegült; meg lehet, hogy hibáznak most is azok, kik nem tudnak bizni a kormány intézményeiben, de azt már nem engedem meg, azt nem hiszem, hogy amaz ellenszegülés vagy ez a bizalmatlankodás lett volna oka a folyton tartó államdeficitnek; azt nem hiszem, hogy akkor, ha bizalommal fogadtuk volna s bizalommal fogadnánk ma is a kormánynak minden intézkedését s például seregestől adtuk volna fel népiskoláinkat: megszünt volna a baj, a hiány, a tapasztalt egyházi s iskolai nyomorúság s jogos és méltányos pártolást nyertünk volna az államtól.

Reánk nézve tagadhatatlan nagy baj, hogy az állam-

háztartás folyton tartó deficitje megfosztá egyházunkat sok szép reményétől s egyszer s mindenkorra semmivé tette azon kilátásunkat, hogy egyházunk állampénztárból fedezhesse szükségéit.

És ez annyival inkább nagy baj, mert a nagy adók a mi vállainkat is nyomják, protestánsokét, a nélkül, hogy azok eredményéből méltányosan előmozdítottatnának a mi egyháziskolai céljaink is s a mi vállainkat kétszeresen nyomják, mert nekünk az államfentartáson kívül kell egyházunk anyagi szükségletéről is gondoskodnunk.

Szerintem tehát az idő idáig nekünk nem kedvezett. — De ha nem kedvezett, az volna legalább jó, ha okultunk, ha tanultunk volna, ha megtanultuk volna azt, hogy magunkon kívül nincs mit várunk mástól, hogy bajainkon csak önmagunk segíthetünk. — De szegények vagyunk! — Szegénységünk azonban nem gátol, hogy tulzók ne legyünk s a nagyolás nem csak az államot nyomorgatja, hanem minket is — Köztünk is vannak sokan, kiknek nem kell a *mustármag*, kik a kicsiny kezdettől visszariadnak; — kik nagyot óhajtanak teremteni egyszerre, kik nem szeretik a vályogházat, s kiknek fedelünkről a nádat tűzrendőri szabály veri le. — De hol az erő a cserépre, hol az alap a nagyra? Minek ezt kérdezni?

Az állam újabb időben — nagy költségen — külföldre küldé ki nevezetesebb szakférfiainkat, hogy az ottani ügyeket, úgy politikai, mint kivált nevelési tekintetben tanulmányozzák. — És e férfiak, mint a méh mézzel — a látottaktól elragadtatva, ismeretekkel megrakodva — jöttek haza. Megtanulták ott milyen fából legcélszerűbb készíttetni az iskolapadokat; megtanulták hány méter magas s szélesnek kell lenni az iskola ablakának, hol kell ezeknek állani, hol a gyermekek s a tanító székének? És az intéző körök kiadták a rendeletet a *példány iskolafalak* építtetésére. — Azt nem kérdezték: hol *szükséges*? Csináltatták oda, hol egyik, másik tanfelügyelő jónak látta. — Hogy *Kukucson, Fótfaluban* s több számtalan helyen még nincsen iskola, az nem akadályozta meg őket abban, hogy péld. *Jákó-Hodoson* ne építtessenek egy 10 ezer forintos palotát, pedig itt már volt iskola s népe sem oly szegény, hogy kötelességének teljesítésére szorítani ne lehetett volna. — Szabolcsban is *Kisvárdán*, hol tudtommal jómódu iparos s kereskedő nép lakik, s hol szintén volt már előbb is iskola, 24 ezer forintos falakat emeltek. — Hogy a Nyírség némely falujában még 24 frtos iskola sincsen, az nem jött kérdésbe. — Hanem aztán, hogy az ilyen palotákban, melyek nagy költséggel lettek felállítva, mit csinál s minő buzgósággal taníthat az a 300 frt. fizetésre kárhoztatott állami tanító, szintén nem jön kérdésbe. — Minek is? — Az iskola katonásan szólván: *vorschriftmüssig*.

Hogy a külföldtől mi mindent meglehet tanulni, ezt az állam némi részben tőlünk tanulta el. — Avagy a mi protestáns egyházunk nem fennállása óta gyakorolja-e azt, hogy leendő egyházi nagyjait külföldre küldi ki, hogy az ottani egyetemeket meglátogatva, ismeretekkel gazdagon jöjjenek haza, segíteni, építeni hátramaradt helyzetünkön.

Boldog Isten! hol kellene mi nekünk állani, ha az e tekintetben hozott áldozattal arányban állana az eredmény. — De baj, hogy csak az áldozatot látjuk. — Az egyház áldozatát a külföldre menő áldozatát, türelmét látjuk. — De az eredményt vajmi ritkán. — S vajjon miért? Theológiát végzett ifjaink rendszerint azon korban mennek külföldre, midőn honi egyházviszonyainkat még nem ismerik. — Haza jönnek, midőn már a külföldet megismerték (rövid ott létük alatt, legalább felületesen) s többé nincs alkalmuk, nincs idejük, terük, hogy megismerjék az itthont, a voltaképeni munkatért. — Az eredmény azután az, hogy vagy nem tudnak itthon lendíteni a dolgokon, vagy oly külföldi növényt hoz-

nak be, melynek itt nincs hazája, melynek itt a talaj, az éghajlat nem kedvezhet. — Külföldön megismerik azokat a nagyszerű intézeteket s intézményeket, melyeket évek s évtizedek szorgalmas munkája hozott létre s melyeket folytonosan egy vallásos kegyeletben nevelt s virágzásra jutott ipar és kereskedelem által *anyagilag és szellemileg* tehetőssé tett nemzedék ápol, pártfogol és épít. — Haza jövén s keresvén itten is amaz intézményekhez hasonlókat, rendszerint csak két szélsőség közé jutnak. — Vagy oly nagyot óhajtanak teremteni egyszerre, minőt már külföldön láttak, tekintetbe nem véve az erőket, melyek rendelkezésünkre állanak; vagy sóhajtozva s sopánkodva, szárnyaszegetten hullanak alá a képzelt magasból s talán sorsukat is megsiratják tehetetlenségök fájo érzetében.

Részemről minden, egyházi életünkre elmondott panasz, részvétlenségi, szükkeblüségi vád alapjának a tájékozatlanságot, a tapasztalat hiányt ismertem fel. — Az ki egyházi életünket, egyházaink anyagi helyzetét ismeri, a nagyobb, ugynevezett fényes és kisebb, ugynevezett düledező egyházainkban: az nem fogja könnyelműen kimondani többé a vádat, hogy ama nagy egyház mily részvétlen, szükkeblü; nem fog panaszkodni azon, hogy ama két önző hiba miatt pusztulunk, veszünk.

Elpusztulunk s elveszünk, ha ugyan elpusztulunk s veszünk, — de a miatt, mert nem ismerjük magunkat. — Sokban nagyozolunk mi is mint az állam. Luxust üzünk a nélkül, hogy számot vetettünk volna magunkkal. — Luxust üzünk; pogácsákat rágicsálunk, holott fekete kenyérré is kevesünk van.

Avagy nem luxus-e az, midőn 10—24 ezer forintos iskola-épületet építenek oly kisebb helyen, hol nincsen ház, mely vele arányban álljon s mely palotákban szegény szemre 300 forinton tengőüik s nyomorog a szegény tanító? nem égre kiáltó luxus-e ez?

Hát az, a mit S—s. e lapokban közölték „falusi leveleiben“ közöl, hogy van egyház, a mely templom építéssel nyomoritja meg örökre magát; vannak egyházak, melyeket csak a roszul magyarázott önállóság s felülről nem gyakorolt befolyás tart elkülönítve és így nyomoruságban, vagy az mit én láttam, hogy a nádas házak közül kettős tornyu templom — mely kívül és belől drágán ki van festve — emeli ki büszkén, magasba homlokát, de mely mellett a szemlélő protestáns szíve nem tud feldobogni, látván a fényes tornyok tövén a gurnyadozó, roskadt s düledező iskolát? Vajjon nem a mi egyházi nyomorunk luxusát hirdeti-e az ilyen?

Hol van a felsőség, mely tervszerűleg azt mondotta volna annak a szegénynek: atyámfi! én terveztékre nem adhatom meg a szentesítést; ti ez építkezést *nem bírtátok még el, várjátok míg erőtök megjön!* S azt mondotta volna annak a másíknak: édes atyámfi! elégedjete meg az *egyik fényes toronnyal, 25 ezer forint nagy pénz!* eléggé fogja közzöttetek *Isten dicsőségét* hirdetni az *egyik torony* is; a másíknak árán építsetek fel *düledező és szeggyentekre* váló iskoláitokat. — Az utókor is meg fog dicsérni *józanágtok s szerénységtek* s előrelátásotokért.

S hány ugynevezett fényes s ugynevezett szegény egyházunk lehet ilyen! S hány embernél megtörténik, hogy látva a külfényt, de látva azt is, hogy ama fényes egyház a jótékonyaságban mennyire hátra áll, szemébe vágja az önzés s szükkeblüség vádját, tekintetbe sem véve, hogy annak a fényes egyháznak mennyi minden szüksége lehet még, hogy igazán fényes legyen. — És hány ember lehet, ki látva a másíknak nagy nyomoruságát, lármát út jobbra is balra is, a tapasztalt pusztulásért az egész egyházat tevén felelőssé? Pedig egyiknek ugy, mint a másíknak baját a tervtelenség, a tájékozatlanság s a nagyolás eredményezi.

(Folyt. köv.)

Zsigmond Sándor.

A tiszántuli ref. egyházkerület tanügyi bizottsága folyó hó 22-én kezdte meg Debreczenben tanácskozásait. Legelsőbben a múlt évi nov. 24—29. napjain Budapesten tartott egyetemes tanügyi bizottság jegyzőkönyve vététt fel tanácskozással.

(Vége.)

A sárospataki főiskola a régibb egyetemes népiskolai tanügyi bizottság által a magyarországi ref. egyházkerületek közös tulajdonaként kiadott középiskolai könyvek kiadási jogát 2000 frtért a maga részére kívánván megnyerni: e tárgyra vonatkozólag a tanügyi bizottság azon véleményét terjeszti az egyházkerületi közgyűlés elé, hogy miután a tiszántuli egyházkerület 1876. 50. sz. végzésében határozottan kijelentette, hogy az Árvai-féle követelésekhez hozzá kíván szólni s ily értelemben bizta meg a további teendőket a függőben maradt ügyek lebonyolítására kinevezett albizottságot s minderről még eddig semmiféle értesülést nem nyert; de meg a tiszáninneni egyházkerület sem számolt be azon jövedelemről, melyet az Árvai-féle Magyar nyelvű és Ó- és Uj-Testamentomi Szenttörténetek című olvasókönyvnek, az egyetemes tanügyi bizottság czége alatt ugyan, de annak tudtán és hírének kivül Sáros-Patakon kinyomatott példányok előmutatása után kezébe vett; és miután legújában is 1877-ben ugyancsak a tiszáninneni egyházkerület a Pánczél olvasókönyvnek újból kinyomatására nézve a többi egyházkerület megkérdezése nélkül intézkedett: mindezen függő kérdések előbb intéztessenek el, majd aztán lehet csak az ajánlathoz hozzászólni.

Tárgyaltattak a vidéki gymnáziumok rendezéséről, azoknak az egyházkerülettel és debreczeni főiskolával szorosabb viszonyba hozásáról tárgyaló javaslatra beérkezett vélemények. Hogy az egyházkerületi felügyelő tanács költségei miképen fedeztessenek: a tanügyi bizottság azon javaslatot terjeszti elő, hogy egyházkerületünk minden közpantanodájában a most fizetett tandíj pótolassék meg 60—100 krnyi összeggel minden növendék után s az ekképen bejövő összeg a gymnáziumok igazgatóságai által évenként közpantanodai közigazgatási cím alatt az egyházkerületi pénztárba szolgáltatassék be, s ebből fedeztessenek a költségek.

A főiskolai akadémiai tanárkarnak azon indítványa, hogy még egy 5-ik theologiai tanszék állittassék, egyhangulag elfogadtattott s ajánlatik a főt. egyházkerület figyelmébe. Valójában itt az ideje, hogy a depr. főiskolának theologus szaka is növeltessek. És itt önkéntelenül a debreczeni ref. egyházra gondolunk, hogy azon tanszék terheit viselni fogja... A debreczeni egyháztól, azon nagy jogok után, melyeket a főiskolára nézve élvez és gyakorol méltán megvárhatni, hogy a „jus et officium pari passu ambulans“ elvnel fogva ezen áldozatot meghozni kész leend. A debreczeni egyház jelenleg tanári fizetésekre 1853 frt. 80 kr. évi általányt ad. ezt ha megkétszerezi, biztosítva van az 5-ik theol. tanszék.

A tanítóképezdei tanárkar által készített és beterjesztett tantervek a rajz, zene, szép- és ütenyírás, tornaszat és vallás tanításra nézve csekély módosítással elfogadtattak. Az orgonázás tanulása a növendékekre nézve facultativnek mondatott ki. A vallástanítás tervezetével kapcsolatban olvastattott a tiszántuli középiskolai tanáregyesület részéről a gymnáziumi vallásoktatás ügyében beterjesztett javaslat; mielőtt azonban a bizottság e nagyfontosságú kérdést beható és részletes tárgyalás alá venné. kebeléből egy küldöttséget nevezett ki, a fentförgő fontos kérdés tanulmányozására. A küldöttség tagjai: Révész Imre. K. Tóth Mihály, Némethy Lajos, debreczeni lelkészek, Gergely Károly gymn. tanár és a főiskolai hittanárok.

A többi tárgyai az értekezletnek a debreczeni főiskola belügyei voltak, nem annyira fontosak és érdekesekek.

S.

Falusi levelek.

VIII.

(Vége.)

Eltekintve a törvénytelen és bünös uton való eljárástól, hány oly egyház van, melynek közönsége egyáltalában nem képes megítélni azt, ki van hivatva inkább, s kinek van alaposabb készütsége a lelkészi pályára, hanem csak külsőségek után itél, szép arcz, deli termet, erős hang, élénk előadás, ehez még közlékenység, leereszkedő nyájasság, a nép nyelvén beszélni tudás, biztos tulajdonok a legmindennapibb szellemeknél is a nép meghódítására, míg a legjelesebb képzettségű igénytelen külső, szerénység, önfeláldozásra kész lélek és munkásság nem bírja a szívek kulcsát, hogy megnyerje a választó közönséget, és míg ama tulajdonokkal a legjobb, népesebb egyházakhoz gyakran méltatlan egyének hamar juthatnak, eme tulajdonokkal bíró egyén évek multán nyomoruságos fizetésre is kénytelen valamely választást elfogadni, hol azután a munkakedv elvész, az önfeláldozás elkeseredéssé lesz, — magas szárnyalásra vágyó lélek Ikarusként hull alá röptéből, a nyomor, csalódás, életküzdelem megnyitják előtte a szenvedés tenger sirját. Bizony sok példát tudnék csak ismerőseim köréből is felmutatni.

És mind e hiányok ismerve vannak, hangzik minden felől a szükségérzet szava; várjuk a zsinatot, vagyis a zsinat mindeneket újjá szervező működését, hogy alaposabban s a tapasztalatokon okulva tökéletesebb alakban alkossunk szabályokat. Nehéz feladat. Szeretünk dicsekedni vele, hogy a protestáns szabadság alapja és uttörője a polgári szabadságnak is, és saját szabadságunkat még ennek korlátai között is kötelességünk a mennyire lehet terjeszteni, és még is e kérdést czélszerűen megoldani nem lehet a nélkül, hogy a mostani teljes választási szabagságot ne korlátozzuk és így visszaesést ne kövessünk el. De inkább ez történjék, semmint utat hagyjunk ezutánra is azon elharapózott visszaéléseknek, melyek a jelenlegi szabad választás hiányos szabályai oltalma alatt az egyházak kárára, a lelkészi hivatal lealacsonyítására, az egyháztagok erkölcsellenítésére vezetnek. E tekintetben az erdélyi egyházkerülettől sokat tanulhatunk, s bizonyára sokkal helyesebben van a lelkészválasztás ott berendezve.

Nézetem szerint arra kell törekednünk, hogy annyi-val korlátozzuk az egyes egyházak szabadságát a mennyivel emelni akarjuk az egyházmegyei hatóság befolyását, erre nálunk igen nagy szükség van. A választási szabályokat következő irányadó tételek szerint óhajtanám megalkottatni.

1. Az egyházak 5 osztályba sorozandók.
2. Az üresedésbe jött lelkészi hivatalokra nézve az esperesi hivatal által pályázat nyittatik.
3. A pályázók közül hármát az egyházmegyei tanács jelöl ki.
4. Az egyháztagok 500 lelken alóli gyülekezetben közvetlenül, azon felül e célra aránylagos számban választott képviselők által eszközlik a választást a 3 jelölt közül.
5. A hol a kitűzött időben választást nem eszközölnek, ott az egyházmegyei közgyűlés kinevezésének van helye.*)

*) Nem tartanám tanácsosnak.

Szerk.

A részletes szabályokban kellene aztán megállapítani, hogy melyik osztályu egyházakba kik pályázhatnak. Például czélszerű lenne a 4-ik és 5-ik osztálynál megállapítani, hogy csak ugyanazon egyházkerületi segédlelkészek pályázhatnak, a harmadik osztályu egyházakba 4-ik és 5-ik osztályú állomásokon levő rendes lelkészek és lelkész-tanárok; az első osztályba minden 2-ik osztályu egyházakban levő rendes lelkészek és akadémiai tanárok.

A pályázóknál ismét tekintetbe kellene venni: a) a fedhetlen erkölcsiséget, b) bizonyítványokat, c) lelkési vagy tanári munkásságának addigi eredményét, végül d) a szolgálati időtartamot. Mert p. u. a mily igaztalan eljárásnak tünnek fel az, hogy az egész iskolai életen keresztül kintartással, szorgalommal párosult tanulás a kijelésnél tekintetbe nem vétetnek, ép oly méltánytalan dolog lenne azok mellett nem pártolni az olyan lelkészeket, kik habár közepszerű sikerrel futották is meg az iskolai pályát, de künn az életben, lelkési pályájukon tanujelét adták önképzésüknek, hivataloskodásukban bebizonyították hivatottságukat, s éveken keresztül érdemeket szereztek magoknak lelkési működésök terén. Ennélfogva az utóbbiakat ha előbb valóknak nem, de mindenesetre az előbbiekkal legalább is egy színvonalon állóknak kellene venni.

De nem akarok én itt részletességekbe bocsátkozni, csupán azon nézetnek akartam kifejezést adni, hogy mi esoda irányban javítandók a lelkészválasztási szabályok. Hiszem és tudom, hogy vannak oda fejlett egyházaink, melyek valamint eddig úgy ezután is helyesen élnek a szabadsággal, de a nagy többséget tartva szem előtt, kell nekünk szabályokat javítani, s inkább lépjünk vissza, korlátozzuk a túlzottnak felismert szabadságot, mintsem egy hiányosnak sőt czélszerűtlennek ismert intézménnyel tönjénezzünk a haladás látszatának. A korlátozott és jobban körvonalozott szabályú lelkészválasztás mind egyházaink vallásos életére, mind a lelkési hivatal tekintélyének emelésére kedvező hatással lesz.

Ilyen szellemű választási rendszerrel fenn lesz tartva az egyházmegye szükséges befolyása, mert sokkal hivatottabb is az annak megbírálására, hogy melyik egyházban ki lesz méltó és képes a lelkési hivatal betöltésére; továbbá az egyházak szabadsága is elég terű, midőn három méltónak és alkalmasnak ítélt s jelölt egyén közül választhat; végül e rendszerrel méltányolva lenne mind a tudományos képzettség, mind a gyakorlati érdem, a melyek pedig a mostani szabályoknál éppen semmi tekintetbe sem vétetnek.

Itt eszembe jut azon általánosan elterjedt tapasztalat, hogy a mai időben mind az esperesi hivatal, mind egyházmegye hatóság tekintélye, befolyása, és így erkölcsi értéke igen alászállott. Ennek oka is szerintem éppen abban keresendő, hogy legtöbb egyházaink a majdnem korlátlan szabadságot nem tudják, sőt nem is akarják méltón és helyesen felhasználni. Igaz, hogy a tekintély fentartására úgy egyeseknél az egyéni tulajdonok és eljárás, mint testületeknél a munkásság és rendtartás legtöbbet tesznek: de mégis már az tulajdonság, hogy némely helyeken mily kevésbe veszik az esperesi hivatalt vagy az egyházmegyei sőt egyházkerületi hatóságot is. Nehogy azonban valaki engem a tekintély oly nemű védjének tartson, a ki nem tudja azon protestáns evangyé-

liumi elvet, hogy felsőbb hatalmasság közöttünk nincs, püspök, esperest primus inter pares. Részemről valamint ellenzéke vagyok a hatalmi önkénykedésnek, éppen úgy irtózom a fejetlenségtől is, és önmagunk veszedelmét siettetjük, önmagunk alkormányát gyalázzuk meg, ha azokat, kik egyházi törvényeink őreiül, kormányaiul vannak éppen általunk megválasztva, — nem tiszteljük, s hivatalos felügyelőket, elfogadott fenhatóságukat semmiben sem vesszük.

Nincs, ne is legyen közöttünk önkényes hatalom és fensőbbség, de ne legyen fejetlenség és abból származó olyan rendtelenség sem: mely egyházi közigazgatásunk mostani szouoru állapotát még rosszabbá tegye, s vele együtt vallásos társadalmi alkotmányunkat teljesen megsemmisítse.*)

S—s.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Pályázat a nagy enyedi ref. tanítóképezdével kapcsolatos elemi gyakorló iskolatanítói állomásra. Teendői: a n.-enyedi néptanítóképezdével kapcsolatos 6 osztályú elemi iskola vezetése; a tanítójelöltek próbatanításainak felügyelése és ellenőrzése; segédkezés a képezde-igazgatói irodai teendőkben. Javadalma: 600 azaz hatszáz o. é. frt évi fizetés az erdélyi ref. egyházkerület pénztárából évnegyedi előleg részletekben; alkalmas szabad lakás és 24 köbméter tűzifa a n.-enyedi főtanodától.

Ezen állomásra csakis oly ev. ref. vallású okleveles tanítók pályázhatnak, a kik ki tudnak mutatni legalább három évi gyakorlatot. A megválasztott állandósítása egy évi működésének eredményétől tétetik függővé. *Pályázati határnap április 30-ika.* A folyamodványok az eddigi szolgálatot, folyamodó életkorát, erkölcsi viseletét és főleg gyakorlati jártasságát kitüntető bizonyítványokkal és a tanképesítő oklevéllel felszerelve Nagy Péter ref. püspökhöz, az erdélyi ev. igazgató-tanács elnökéhez Kolozsvára küldendők. — A megválasztandó köteles állomását folyó évi szeptember elsejével elfoglalni.

Péter apostoltól kéziratot fedeztek fel. Az állítólagos kézirat papyrus tekerésre van írva, antik zsidó írásjegyekkel s így hangzik: „Péter halász és Jézusnak. Isten fiának tanítványa és folytatója az ő művének, beszél a föld népéhez, kik hallgatják az Ur szavát, szeretettel a mindenható Isten nevében.“ Az aláírás következő: „Én Péter halász, Jézus nevében befejeztem írni a szeretet igéit életem ötvenedik évében a 3-ik húsvétkor Uram és mesterem Jézus Krisztus, Mária fiának halála után, Belieri irnok házában a templom mellett.“ A Jeruzsálemben székelő fiók bizottság s a londoni bibliaterjesztő társulat közt élénk levelezés folyik ez ügyben. A londoni társulat 20.000 font sterlinget, azaz félmillió frankot ígért K. Stokhalmi családnak a kéziratért. A család nem akarja eladni, de hajlandó a társaságnak megengedni a reprodukció és a fordítás jogát. Abdullah testvérek, konstantinápolyi fényképészek, ajánlkoztak a photographicus kiadásra.

A francia-egyházi testüetek elleni rendelet következtében a jezsuiták a maguk collegiumait világi papokra akarják ruházni, magok pedig Monacoba és Jerseybe szándékoznak kivándorolni. Nem valósul tehát az a minket rémitő hír, hogy a francia jezsuiták Magyarországot szemlélték volna ki jövődöbéli tartózkodásuk helyéül.

*) Czikk író nagyon is a szeg tetejére ütött, midőn az egyház élet hanyatlásának egyik forrását a hibás választási szabályzatban keresi, s bizonyára itt az ideje, hogy a lelkészválasztási szabályok revideáltassanak, a szabadságnak és biztos fejlődésnek tekintetbe vételével.
Szerkesztő.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Joo István.**

Főmunkatárs: **Tóth Samuel.**